

İç Hastalıkları Hemşireliği ve Bazı Alt Uzmanlık Alanlarında Etik İlkeler, Kodlar ve Standartlar

Ethical Principles, Codes and Standards in Internal Medicine Nursing and Some Sub-Specialties

Tuğba Karan¹ Hülya Arslantaş²

¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Aydın, TÜRKİYE

²Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Aydın, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 08/08/2023

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 20/02/2024

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, Published online: 12/11/2024

ÖZ

Hemşirelik etiği, mesleğin temel değerlerini oluşturan etik ilkelerin yer aldığı ve uygulamaların kurallara dayandırılması gerektiğini savunan bir anlayıştır. Hasta, ailesi ve diğer sağlık profesyonelleri ile işbirliği halinde yürütülen hemşirelik sürecinde yaşanan etik çıkmazlarda, yol gösterici ve kapsayıcı olması açısından etik kodların ve standartların önemi ve rolü vazgeçilmezdir. Bireyin yaşam kalitesini en üst düzeye çıkaran olumlu sağlık hizmetlerinin sonuçları için hemşirelik uygulamalarına etik standartların entegre edilmesi önerilmektedir. Bu nedenle bu derleme etik kavramını, etik ilkeleri, etik kodları, toplumlarda sık görülen kronik hastalıkları içeren başlıca alanlardan olan; yoğun bakım, nöroloji, nefroloji, gastroenteroloji ve onkoloji hemşireliği ile ilgili etik standartları içermektedir.

Anahtar kelimeler: Etik ilke, etik kod, hemşirelik, hemşirelik standartları

ABSTRACT

Nursing ethics is an understanding that includes ethical principles that constitute the basic values of the profession and advocates that practices should be based on rules. The importance and role of ethical codes and standards are indispensable in terms of being guiding and comprehensive in ethical dilemmas experienced in the nursing process carried out in cooperation with the patient, family and other health professionals. It is recommended to integrate ethical standards into nursing practices for the results of positive health services that maximize the individual's quality of life. For this reason, this review includes the concept of ethics, ethical principles, ethical codes, and the main areas that include chronic diseases common in societies; it includes ethical standards regarding intensive care, neurology, nephrology, gastroenterology, and oncology nursing.

Keywords: Ethical principle, ethical code, nursing, nursing standards

ORCID IDs of the authors: TK: 0000-0002-5452-9837; HA: 0000-0002-3018-2314

Sorumlu yazar/Corresponding author: Öğr. Gör. Tuğba Karan

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Aydın, TÜRKİYE

*Bu makale Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Doktora Programının "Hemşirelikte Etik" dersinin kapsamında yapılmıştır.

e-posta/e-mail: tugba.karan@adu.edu.tr

Atf/Citation: Karan T, Arslantaş H. (2024). İç hastalıkları hemşireliği ve bazı alt uzmanlık alanlarında etik ilkeler, kodlar ve standartlar. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 7(3), 903-915. DOI: 10.38108/ouhcd.1339577

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Hemşirelik mesleğinin gelişimi bilimsel, sosyal, kültürel ve teknoloji alanındaki değişimlere uyum sağlaması ile mümkün olabilmektedir. Hemşirenin bilimsel bilgi ve becerilere sahip olması, bireye karşı mesleğin etik ilkelerine ve standartlarına uygun davranması, bireyi insancıl bakış açısı ile bütüncül olarak ele alması bakım hizmetini kaliteli sunulabilmesi açısından önemlidir (Tuna Oran ve Yüksel, 2015).

Hemşirelik bir meslek olduğu kadar aynı zamanda bilimsel bir sağlık disiplindir. Bilim insanı olarak hemşirelerden, uygulamalarını bireyin onuruna değer vererek ve saygı duyarak gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Uzmanlık alanı, rolleri ve çalışma ortamları ne olursa olsun tüm hemşirelik uygulamaları temelde bağımsız uygulamalardır. Hemşirelik uygulamaları sırasında yapılan eylemlerden ve alınan kararlardan yine hemşireler sorumludur. Bu nedenle hemşireler bireysel olarak yetkinliğini resmi ve sürekli olarak geliştirmekten ve yaşam boyu öğrenmeden sorumludurlar (Amerikan Nurses Association [ANA], 2015).

Hemşireliğin bir alt uzmanlık alanı olan iç hastalıkları hemşireliğinde hemşire, bakım sorumluluğunu üstlendiği bireyi; değerleri, inançları, kültürü ile bir bütün olarak kabul etmelidir. Hemşireler, hasta ile ilgili karar verirken etik ilkeleri benimseyerek etik standartlar doğrultusunda çözüm üretmelidirler. Bu nedenle bu derleme etik kavramını, etik ilkeleri, etik kodları, toplumlarda sık görülen kronik hastalıkları içeren başlıca alanlardan olan; yoğun bakım, nöroloji, nefroloji, gastroenteroloji ve onkoloji hemşireliği ile ilgili etik standartları içermektedir.

Etik Kavramı

Bilimsel bilgideki artış, teknolojik ilerlemeler, değişen sosyal çevre ve hasta beklentileri sağlık profesyonellerinin birçok etik ikilemler yaşamalarına neden olmaktadır. Ortaya çıkan etik ikilemler değer sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Etik tutum ve davranışlarda yol gösterici ve kapsayıcı olan etik ilkelerin, standartların ve kodların bilinmesi; sağlık profesyonellerinin etik karar verebilmeleri ve eylemlerinin arkasında durabilmeleri açısından önemlidir (Ecevit Alpar ve ark.,2013).

Etik kavramı, Yunanca “ethos” sözcüğünden gelmekte olup bir topluluğun gelenek ve göreneklerini, alışkanlıkları ile kültürünün özelliklerini ifade etmektedir. Ahlak ile benzer anlamda kullanılan etik, daha çok bireysel değerleri

ve toplumda nasıl davranılması gerektiğini ifade eden ahlaki değerlerin doğru ya da yanlış olduğunun saptanmasını sağlar (Arslantaş, 2015; Cevizci, 2008). Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre etik, “törebilim”, “bir meslek grubunun uymak zorunda olduğu davranışlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Etik; davranışlar ile ilgili neyin doğru, neyin yanlış olduğunu ele alan mesleki standartlardır. Hemşirelik etiği de “hemşirelik uygulamasında göz önünde tutulması gereken etik ilkelerin incelendiği, tartışıldığı ve kurallara dayanak oluşturacak biçimde yapılandırıldığı bir sağlık disiplindir” (Arslantaş, 2015; Ecevit Alpar ve ark., 2013; Cevizci, 2008).

Etik İlkeler

Etik ilkeler, bir meslek üyesinin mesleğine, ekip arkadaşlarına, hizmet sunduğu bireylere ve işbirliği yaptığı disiplinler arası üyelere ve kendisine karşı sorumluluklarını tanımlamaktadır. Karşılaşılan etik sorunlara yönelik fayda sağlayan çözümler üretebilme ve mantıklı kararlar verebilme konusunda etik ilkeler rehberlik eder (Şentürk, 2012).

Hemşirelik etik sorunlarına rehberlik eden ilk mesleki etik ilkeler Florence Nightingale’in “Hemşirelik Andı”nda yer almaktadır. Hemşirelik mesleğinin ilk etik bildirgesi olarak da kabul edilen bu And’da yer alan etik ilkeler, ülkemizde Türk Hemşireler Derneği (THD)’nin etik alt komisyonu tarafından hazırlanan “Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar” paylaşımı ile hemşirelere duyurulmuştur. Hemşirelerin mesleki uygulamalarını gerçekleştirirken sorumluluk bilincinin oluşması ve eylemlerin belli kurallara dayandırılarak yapılması açısından THD’nin paylaştığı metin önemlidir (Arslantaş, 2015; Özsoy ve Dönmez, 2017; THD, 2009).

Türk Hemşireler Derneği’nin etik alt komisyonu tarafından hazırlanan “Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar” paylaşımında da belirtilen bazı etik ilkeler şunlardır:

Yararlılık/zarar vermeme ilkesi; hemşire, insan hayatının korunması gereken en önemli değer olduğunun bilinci ile çalışmalıdır. Bireylere bilim ve teknoloji ışığında, zarar görmelerini önleyecek şekilde güvenle hemşirelik bakımı sunulmalıdır. Her koşulda hasta yararına önceliğin verildiği yararlılık ilkesi; zararların engellenmesi, risklerin ortadan kaldırılması ve iyiliğin artırılması ile ilişkilidir. Zarar vermeme ilkesi, her şeyden önce hastaya zarar vermekten kaçınmayı ifade etmektedir.

Özerklik/bireye saygı ilkesi; hemşirenin, insan onuruna ve bütünlüğüne saygı gösterdiği, özerkliği temel insan hakkı olarak görüldüğü ilkedir. Hemşire, karar verme yetkisine sahip ya da hastanın vasisi konumundaki bireyin kararlarına saygılıdır. Hemşire, uygulama öncesi yapılacak girişimler için bireylerden sözlü ve/veya yazılı onamının alınmasının önemini bilir.

Adalet ve eşitlik ilkesi; hemşire, bireyler arasında ırk, dil, din, yaş, cinsiyet, inanç, ekonomik ve sosyal durum, siyasal görüş ayrımı gözetmeden hizmet verir. Herkese eşit, ihtiyaca göre, kişisel haklar doğrultusunda adil, uygun tedavi ve bakımı sağlar.

Mahremiyet ve gizlilik ilkesi; mahremiyet, bireyin kişisel bilgi ya da sırlarının başkalarına ifşa edilmesini kontrol etme hakkı olduğu anlamına gelmektedir. Gizlilik ilkesi, başka kişiler hakkında özel ya da gizli bilgilerin ifşa edilmemesi, kişinin başkalarının mahremiyetini gözetmesini gerektirir (THD, 2009).

Nightingale Andı'nda da gizlilik ilkesi; "*Mesleğimin standardını yükseltmek için elimden geleni yapacağım ve mesleğimi uygularken elde ettiğim tüm kişisel bilgileri ve aile meselelerini gizli tutacağım*" şeklinde ifade edilmektedir (Miracle, 2009). Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nurses-ICN) Hemşirelik Etik Kodları'nda "*Hemşire, kişisel bilgiyi gizli tutar ve bilgiyi paylaşma noktasında sağduyusunu kullanır.*" ifadesi yer almaktadır (ICN, 2021).

Amerikan Hemşireler Birliği (ANA)'nin Hemşirelik Etik Kodları, hemşirelerin gizliliği sürdürmesini teşvik etse de, gizlilik ilkesinin mutlak olmadığını ve diğer masum insanları korumak için kamu sağlığı adına zorunlu olarak açıklamalarda bulunarak bu ilkenin değiştirilebileceğini kabul eder ve gizliliğin de sınırları olduğunu belirtir (ANA, 2015). ANA'nın Hemşirelik Etik Kodlarında gizlilik ilkesinde üçüncü tarafların korunması konusuna atıf yapıldığı anlaşılmaktadır.

Dürüstlük ilkesi; doğruyu söylemek ile ilişkilidir. Hemşirelerin doğruyu söylemesi, saygıya, açık iletişime, güvene ve sorumluluğun paylaşılmasına yol açmaktadır. Dürüstlük, Amerikan Hastaneler Birliği tarafından "*Hasta Hakları Bildirgesi*"nde istenilen bir durum olarak tanımlanmıştır. Bu belgeye göre, hastaların teşhis, tedavi ve hastalığın prognozu ile ilgili konularda kendilerinin anlayabileceği bir dilde tam ve güncel bilgileri elde etme hakkı bulunmaktadır. Her ne kadar bu durum doktorların bilgi verme sorumluluğu ile ilişkili olsa da hastaların

savunucusu olarak hemşireleri de ilgilendirmektedir (American Hospital Association, 1992).

Hemşireler, uygulamalarında bilgi ve becerilerini kullanarak, mesleki standartlara uygun, etik ilke ve değerleri rehber alarak bireyin, ailenin ve toplumun güvenini kazanmaktadırlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1999 yılından bu yana yapılan "GALLUP-Mesleki Dürüstlük ve Etik Standartlar Araştırması (*Honesty and Ethical Standards of Professions Survey*)"na göre hemşirelik, 2001 yılı hariç, her yıl en güvenilir ve dürüst meslekler içinde birinci sırada yer almaktadır. 2001 yılında ABD'de 11 Eylül terörist saldırılarından sonra en güvenilir ve dürüst meslekler içinde itfayeciler birinci sırada yer alırken, hemşireler ikinci sırada yer almıştır (GALLUP-Honesty/Ethics Professions, 2022).

İngiltere'de 2016 yılında yapılan bir araştırmada da toplumun en fazla güvendiği meslek grubu olarak hemşireler seçilmişlerdir. Toplumun hemşireliğe olan bu güveni hemşirelerin üstün bilgisi, becerisi, dürüstlüğü, zarar vermediği, sır sakladığı, etik ve mesleki ilkelere bağlılığı gibi birçok faktörün bir arada olması ile kazanılmıştır (Pinar Bölüktaş ve ark., 2018).

Özgecilik ilkesi; alturizm veya fedakarlık olarak da ifade edilen özgecilik ilkesi; bireyin, ailenin ve toplumun sağlık ve refahını en üst düzeyde sağlamak ve korumak için mücadele etmeyi, yardımsever olmayı kapsamaktadır (Shahriari ve ark., 2013).

Sadakat ilkesi; sadık olmak ve verilen sözleri tutmak anlamına gelir (TDK, 2023). Hemşire-hasta ilişkisinin temelidir.

Hemşirelik mesleğinin temel aldığı bu etik ilkeler, çağdaş hemşirelik modeli olan hasta merkezli hemşireliğin gerçekleşmesi, etik karar vermeye yardımcı olması ve hemşirelik mesleğini disiplinler arası alanda belli standartlara dayandırması açısından önemlidir.

Hemşirelikte Etik Kodlar

Uluslararası hemşirelik birliklerinin kurulmasıyla birlikte mesleki etik kodlar oluşturulmuştur. Etik kodlar, etik ilkeleri temel alarak davranışlara yön veren kurallar bütünüdür. Hemşirelikte etik kodlar, hemşirelerin mesleğin ahlaki değerlerinin farkında olması ve bakıma ihtiyaç duyan bireylere, topluma ve mesleğine karşı etik sorumluluklarına rehberlik sağlaması amacıyla geliştirilmiştir. Florence Nightingale Andı, mesleğin ilk etik kodları olarak kabul edilmektedir. Profesyonel hemşirelik kimliği için önemli mesleki kuralları içermektedir (Dinç, 2009).

Zamanla değişen ve gelişen hemşirelik anlayışıyla birlikte hemşirelikte etik kodlara yönelik çalışmalar yapılmıştır. İlk olarak, 1926 yılında ANA tarafından hemşirelikte etik kodlar hazırlanmış ve Journal of Advanced Nursing'de yayınlanmıştır. 1950 yılında ise oluşturulan hemşirelik etik kodları onaylanmıştır. 1976 yılında 11 madde olan hemşirelik kodları, 2001 yılında 9 madde ile son şeklini almış ve 2015 yılında yeniden revize edilmiştir. 1953 yılında da ICN, hemşirelik etik kodlarını yayınlamıştır. ICN, hemşirelik etik kodlarının revizyonlarını 1965, 2005, 2012 ve en son 2021 yılında gerçekleştirmiştir (ICN, 2021; Özsoy ve Dönmez, 2017).

Ülkemizde ise Türk Hemşireler Derneği tarafından 2009 yılında hemşireler için "Etik İlke ve Sorumluluklar" belirlenmiştir. Belirlenen etik sorumluluklar; hemşirenin hizmet sunduğu birey, aile ve topluma karşı; mesleğe, mesleki örgüte ve sağlık çalışanlarına karşı sorumluluklarını içermektedir (THD, 2009). Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de Uluslararası Hemşireler Konseyi'nin Hemşireler İçin Etik Kodlar (International Council of Nurses Codes of Ethics for Nurses)'ı esas alınmaktadır (ICN, 2021). Ülkemizde hemşireler için belirlenmiş olan etik kodlar bulunmamaktadır. Bu nedenle farklı ülkelerde hemşireler için belirlenmiş olan etik kodlara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Amerikan Hemşireler Birliği (American Nurses Association-ANA) Hemşirelik Etik Kodları-2015

1. Hemşire bireylerin otonomisine, değerlerine, inançlarına ve sağlık sorunlarına saygılı ve önyargısız davranarak, sosyal ve ekonomik ayırım gözetmeksizin, bakım verici, yönetici, eğitici, araştırmacı ve danışmanlık rollerini kullanarak, çalışma arkadaşları ve bireylere şefkat ve hoşgörü göstererek hemşirelik uygulamalarını yapar.
2. Hemşire, bireyin, ailenin, grubun ya da bir topluluğun primer bakımından sorumludur. Hastalıkların önlenmesi, sağlığın korunması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi için hasta ve sağlık profesyonelleri arasında işbirliğinin sağlanmasında rol oynar.
3. Hemşire, bireyin sağlığının sürdürülmesi ve güvenliğinin sağlanması için çabalar. Hatalı/uygun olmayan girişimlerden korur. Hastadan araştırmalara kendi rızası ile katılım sağladığına dair onamını alır. Hasta hakları konusunda savunuculuk rolü üstlenir.

4. Hemşire, hastalara etik kurallar doğrultusunda en iyi bakımı sunmanın sorumluluğunu kabul eder. Hemşire, hemşirelik uygulamaları ile ilgili güncel gelişmeleri takip eder ve bakımına yansır.
5. Hemşirenin kendisinin ve çalışma arkadaşlarının bireysel gelişim ve yeterliliğinin sürdürülmesi sorumluluğu bulunmaktadır. Hemşire, uygulamalarını bireysel ve mesleki değerlerini bütünleştirerek profesyonel kimlik çerçevesinde gerçekleştirir.
6. Hemşire, çalışma ortamında işbirlikçi yaklaşım ile mesleğin değerleri ile tutarlı, etik sorumluluklarının bilincinde kaliteli sağlık bakımı için uygun çevre koşullarını sağlar ve sürdürür.
7. Hemşire, bireysel veya meslektaşları ile birlikte mesleki bilginin gelişimi, yayılması ve uygulamaya yansıtılması için çalışarak mesleğin ilerlemesine katkı sağlar. Liderlik, yönetici ve eğitici hemşirelik rollerini üstlenir.
8. Hemşire, ulusal ve uluslararası düzeyde tüm bireylerin sağlık bakım gereksinimlerinin karşılanması ve eşit şekilde sağlık bakım hizmetlerinin sunulması konusunda sağlık profesyonelleri ve toplum ile işbirliği yapar.
9. Hemşirelik mesleği, mesleki örgütleri aracılığıyla hemşirelik değerlerini ifade etmeli, mesleğin bütünlüğünü korumalı ve sosyal adalet ilkelerini hemşirelik ve sağlık politikasına entegre etmelidir (ANA, 2015).

Kanada Hemşireler Birliği (Canadian Nurses Association-CNA) Hemşirelik Etik Kodları-2017

Kanada Hemşireler Birliği Hemşirelik Etik Kodları; hemşirelerin etik değerlerinin ve sağlık bakımına ihtiyaç duyan bireylere karşı sorumluluklarının bir ifadesidir. Hemşirelik mesleği, halka hizmet eden ve onları koruyan düzenleyici bir sürecin parçası olarak etik kurallara bağlıdır. Bu kurallar; etik ilişkilerde, davranışlarda ve karar vermede rehberlik sağlar (CNA, 2017). Kanada Hemşireler Birliği tarafından oluşturulan etik kodlar "Hemşirelik Değerleri ve Etik Sorumluluklar" ve "Toplumsal Sorunlarla İlgili Etik Çabalar" olarak iki bölümde ele alınmaktadır:

1. Hemşirelik Değerleri ve Etik Sorumluluklar

Hemşireler tüm rollerinde ve uygulama alanlarında yedi temel hemşirelik değerlerini tanımlayan etik sorumluluklara sahiptir. Etik sorumluluklar hemşirelerin, hastalar, öğrenciler, meslektaşları ve diğer sağlık profesyonelleri ile etkileşimleri için önemlidir. Bu sorumluluklar:

- **Güvenli, şefkatli, yetkin ve etik bakım sağlamak:** Hemşireler, konuşmaları ve beden dili ile bireylerin sağlık hizmeti ihtiyacını anlama ve önemseme çabalarıyla şefkatli bakım sunarlar. Bireylerin gereksinimlerini ve endişelerini anlamak için kritik öneme sahip olan güvenilir ilişki kurmak için çaba gösterir. Merhametsiz, etik olmayan, yetersiz uygulama ve koşulları sorgular, müdahale eder ve ilgili birimlere bildirir. Hasta güvenliğini sağlar ve olası riskler için önlem alır. Bulaşıcı bir hastalık salgını da dahil olmak üzere doğal ve beşeri bir felaket sırasında hemşireler; mevzuat, yönetmelikler ve mesleki birlikler tarafından oluşturulan yönergelere uygun olarak bakım sağlar. Hemşirelik değerleri ile uyumlu etik araştırmalara katılır. Araştırmalarda hasta onamına özen gösterir. Hasta için birey merkezli bir bakım sağlar ve şiddete yönelik riskleri değerlendirerek önleyici tedbirler alır.
- **Sağlık ve refahı teşvik etmek:** Hemşireler, koruyucu sağlık hizmetlerinin değer ve ilkeleri doğrultusunda bakım alan bireylerin öncelikle sağlığına ve iyilik haline yönelik bakım verir. Disiplinlerarası ekip üyelerinin bilgi, beceri ve bakış açılarını tanıyarak ve saygı duyarak bireylerin sağlığını korumaya ve bakım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik diğer sağlık hizmeti sağlayıcıları ile işbirliği yapar.
- **Bilgilendirilmiş karar vermeyi teşvik etmek ve saygı duymak:** Hemşireler, bireyin uygulanacak tedavi ve hemşirelik bakımı girişimleri konusunda bilinçli ve özerk karar verebilmesi için gerekli olan bilgileri sağlar. Bireylerin bilgiyi alma ya da bakım ve tedaviyi reddetme hakkına saygı duyar. Aile üyeleri, bakım alan bireyin verdiği kararlara katılmadığında, hemşireler ailelerin bireyin kararlarını anlamalarına yardımcı olur.
- **Onura saygı:** Hemşireler bakım alan bireylerin onurlarının korunmalarına destek olur. Sağlık bakımı ile ilgili karar vermede, tedavide ve bakımda bireylerin değerlerini, geleneklerini, manevi inançlarını, sosyal ve ekonomik koşullarını yargılamadan onlarla işbirliği içinde çalışır. Hemşireler, ilgilendikleri bireyin ya da meslektaşının onuruna saygı gösterilmediğinde, sessiz ve pasif olmanın davranışa göz yummak anlamına geldiğini kabul eder, müdahalede bulunur ve ilgili birimlere iletir. Hemşireler, mesleki sınırlarını korur ve ilişkilerini kişisel veya mali kazanç için kötüye kullanmazlar, hastalar ile kişisel ilişkilere (romantik, cinsel vb.) girmezler.
- **Mahremiyet ve gizliliğin korunması:** Hemşireler, mahremiyetin önemini kabul eder ve profesyonel olarak elde edilen kişisel, aile ve toplum bilgilerini korur. Bakım alan bireylerle sohbet esnasında, konuşmadaki gizli bilgilerin duyulmaması için gerekli önlemleri alır. Hemşirelerden belirli bir amaç için bilgi açıklaması istendiğinde, yalnızca gerekli olan bilgiyi açıklar. Hemşireler, mesleki yükümlülükleriyle bağdaşmayan amaçlarla, bir aile üyesinin veya başka herhangi bir kişinin sağlık bakım kayıtlarına erişerek bilgilere erişimlerini kötüye kullanmazlar. Sosyal medya kullanımında hastaların mahremiyetini ve gizliliğini gözetir.
- **Adaleti teşvik etmek:** Hemşireler; insan haklarını, eşitliği, adaleti koruyarak ve kamu yararını teşvik ederek adalet ilkelerini desteklerler. Hemşireler, bireylerin ırkı, etnik kökeni, kültürü, siyasi ve manevi inançları, sosyal veya medeni durumu, cinsiyeti, cinsel kimliği, cinsel yönelimi, yaşı, sağlık durumu, yaşam tarzı, zihinsel veya fiziksel yetenek, sosyo-ekonomik durumu veya başka herhangi bir özelliğini gözetmez. Hemşireler hiçbir şekilde yalan söylemez, cezalandırmaz veya işkence yapmaz, insanlık dışı veya aşağılayıcı herhangi bir olağandışı muamele veya eylemde bulunmaz. Bu tür davranışlarda suç ortağı olmayı reddederler. Bu tür davranışlara müdahale eder ve ilgili birimlere bildirirler. Hemşireler, bakım alan kişilerin ihtiyaçlarına göre kontrolleri altındaki kaynakların kullanımı ve sağaltımı konusunda adil kararlar verirler. Topluluğun bir parçası olarak tüm hemşireler, olumlu ve sağlıklı uygulama ortamlarına katkıda bulunma sorumluluğunu kabul eder ve ahlaki bir topluluk geliştirmek için işbirliği içinde çalışırlar.
- **Sorumlu olmak:** Hemşireler eylemlerinden ve uygulamalarından sorumludur. Kurallardaki değerlere ve sorumluluklara ve etik uygulamayı destekleyen mesleki standartlara, yasalara ve yönetmeliklere uygun olarak uygulama yaparlar. Hemşireler isim, ünvan ve rol açısından kendilerini açık bir şekilde temsil etmektedirler. Hemşirenin ahlaki inançları ve değerleri ile çelişen ancak mesleki uygulamaya uygun hemşirelik bakımı talep edilirse hemşire, bireyin ihtiyaçlarını veya isteklerini karşılayacak alternatif bakım düzenlemeleri

yapılıncaya kadar güvenli, şefkatli, yetkin ve etik bakım sağlar. Hemşireler, bilgilerini paylaşır, hemşirelik öğrencilerinin, meslektaşlarının ve diğer sağlık hizmeti sağlayıcılarının mesleki gelişimi için geri bildirimde bulunur, mentorluk yapar ve rehberlik sağlar (CNA, 2017).

2. Toplumsal Sorunlarla İlgili Etik Çabalar

Hemşirelikte etik uygulamalar, herkes için daha fazla eşitlik yaratmak için sistemleri ve toplumsal yapıları iyileştirmeye odaklanmıştır. Hemşireler, bireysel ve toplu olarak güncel sorun ve kaygıları takip eder, adil politika ve uygulamaların güçlü savunucusu rolünü üstlenir (CNA, 2017).

Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nurses-ICN) Hemşirelik Etik Kodları-2021

Uluslararası Hemşireler Konseyi'nin hemşirelik mesleğine yönelik etik kodları, etik davranış için bir çerçeve sağlayan dört temel koda sahiptir. Bu kodlar şunlardır:

- 1. Hemşireler ve hastalar/bakım veya hizmete gereksinimi olan diğer kişiler:** Hemşirelerin birincil mesleki sorumluluğu, hemşirelik bakımına ve hizmetlerine ihtiyaç duyan birey ve topluma insan haklarını ve değerlerini gözeterek, kişisel bilgilerin gizliliğine, hastaların mahremiyetine saygı göstererek, eşitlik ve sosyal adalet savunucusu olarak kanıt dayalı ve birey merkezli bakımı sağlamaktır.
- 2. Hemşireler ve uygulama:** Hemşireler, yaşam boyu öğrenme anlayışıyla mesleki gelişimlerini ve yetkinliğini sürdürür. Mesleğin imajını iyi tanıtarak toplumun hemşireliğe olan güvenini artırır. Hastalar ve meslektaşları ile profesyonel ilişkiler kurar. Hasta savunuculuğu ile bireylerin güvenliğini sağlar ve hata potansiyelini azaltmak için ekip üyeleri ile birlikte çalışır.
- 3. Hemşireler ve meslek:** Hemşireler ve hemşirelik akademisyenleri kanıt dayalı uygulamaları destekler. Yönetim, araştırma ve eğitim standartlarını belirlemede ve uygulamada hemşireler, liderlik rolü üstlenirler. Hemşire, etik olmayan uygulamaları önler. Etik ve ahlaki çalışma ortamları için çabalar. Afet, pandemi ve çatışma gibi acil kriz durumlarında sorunlar ile baş etmede etik davranışlarda bulunur.
- 4. Hemşireler ve küresel sağlık:** Hemşireler, sağlık hizmetine bir insan hakkı olarak değer verir. Herkese sağlık hizmetlerine evrensel erişim hakkını kullanmaları konusunda yardım eder. Güçlü sağlık politikaları geliştirmeye

öncülük eder. Hemşire, doğal çevreyi korumanın ve iklim değişikliği gibi çevresel sorunların sağlık üzerindeki sonuçlarının önemini bilir ve küresel sağlık alanındaki uygulamaları destekler (ICN, 2021).

Hemşirelikte Etik Standartlar

Standart, gerçek performansın karşılaştırılabileceği, beklenen ve ulaşılabilir performans düzeyidir. Kabul edilebilir performansın minimum seviyesidir. Hemşirelikte mesleki performans ya da uygulama olarak belirlenen standartlar, hastanın aldığı hemşirelik bakımının kalitesini ölçmek için kullanılmaktadır. Hemşireler, mesleğinin etik standartlarını anlar, destekler ve uygulanmasını teşvik eder (İngiliz Kolombiya Hemşireler ve Ebeler Koleji-British Columbia College of Nurses and Midwives [BCCNM], 2020). Ülkemizde hemşireler için belirlenmiş olan etik standartlar bulunmamaktadır. Bu nedenle farklı ülkelerde hemşireler için belirlenmiş olan etik standartlara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

İngiliz Kolombiya Hemşireler ve Ebeler Koleji'nin etik standartlarına göre hemşire;

- Her zaman dürüstlük gösterir.
- İsim, ünvan ve rol açısından kendini açık ve doğru bir şekilde temsil eder.
- Hastaların değerlerine, onuruna, benzersizliğine ve çeşitliliğine saygı duyar ve onları korur.
- Hastaların kişisel bilgilerinin gizliliğini sağlar ve mahremiyetini korur.
- Hastanın bilgilendirilme ve bilinçli seçimler yapma hakkını tanır, saygı duyar ve destekler.
- Hemşire-hasta ilişkisini, hastanın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde başlatır, sürdürür ve sonlandırır.
- Hemşire, hemşirelik bakımı verirken kendi değerlerinin, inançlarının ve deneyimlerinin etkisini tanımlar.
- Etik sorunları tanımlar, potansiyel çatışmaları tanır; sağlık ekibi ile iletişim kurarak ve uygun kişilere danışarak bunları önlemek veya çözmek için harekete geçer ve eylemlerin etkinliğini değerlendirir.
- Hastanın ihtiyaçlarına göre kendi kontrolü altındaki kaynakların kullanımını hakkında kararlar verir.
- Sağlık ekibindeki diğer kişilerin katkılarını tanır ve saygı duyar.
- Meslektaşlarına, öğrencilere ve diğer sağlık çalışanlarına saygılı bir şekilde davranır (BCCNM, 2020).

Amerikan Hemşireler Birliği Etik Standartları

Profesyonel hemşirelik, kaliteli sağlık hizmetinin sağlanması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi açısından etik bir yükümlülüğe sahiptir. ANA Hemşirelik Kapsam ve Uygulama Standartları Profesyonel Performans Standartları içinde yer alan etik standartlara göre hemşire;

- Bakımı, hastanın özerkliğini, onurunu, haklarını, değerlerini ve inançlarını koruyacak şekilde sunar.
- Hastanın ve ailesinin otonomisini kabul eder.
- Yasal ve düzenleyici kurallar dahilinde hastanın gizliliğini korur.
- Hastanın bilgilendirilmesine ve karar vermesine yardımcı olur.
- Uygun profesyonel rol sınırları dahilinde terapötik olarak hasta-hemşire ilişkisini sürdürür.
- Hastayı, meslektaşlarını, diğer meslek üyelerini ve sağlık sistemini ilgilendiren etik sorunların çözümüne katkıda bulunur.
- Hastanın veya hastalığın prognozunu tehlikeye atabilecek yasa dışı ve etik dışı durumlara karşı uygun önlemleri alır.
- Güvenlik ve kalite iyileştirmesi için gerekli sağlık uygulamaları hakkında sorgulayıcı konuşmalar yapar.
- Adil hasta bakımını savunur.
- Bilgilendirilmiş onam ve ret dahil olmak üzere hastanın bilinçli karar vermesine olanak sağlamak için sunulacak sağlık hizmetinin riskleri, faydaları ve sonuçları hakkında bilgi verir (ANA, 2021).

Hemşire, nerede ve ne zaman hemşirelik mesleğini yapsa hemşirelik sürecinde ortaya çıkan etik sorunları ayırt edebilmeli, etik yeterliliğine ve duyarlılığına sahip olmalıdır (ANA, 2021).

İç Hastalıkları Hemşireliği Uygulamalarında Etiğin Önemi

İç hastalıkları hemşireliği akut, kronik ve komplike hastalığı olan yetişkin bireylerin hem sağlık kurumunda hem de toplumda bakımından sorumlu olan bir disiplindir. Çoklu morbiditesi bulunan ve mortalitesi yüksek hastalar ile ilgilenen iç hastalıkları hemşiresi, etik ilkeler çerçevesinde sağlıklı ve hasta bireyin gereksinimlerine çözümler üretirken, onların kültürel değerlerine, inançlarına ve kararlarına saygı duymalıdır (Koç ve ark.,2020). Bakım sürecinde hemşirenin, etik duyarlılık sahibi olması ve olası etik ikilemler karşısında çözüm seçeneklerine karar verirken etik ilkeler rehberliğinde kendi görevlerini, yetkilerini,

sorumluluklarını ve etik yükümlülüklerini bilmesi önemlidir. Bu kapsamda aşağıda İç Hastalıkları Hemşireliği'nin alt uzmanlık alanları ile ilgili olarak uluslararası alan dernekleri tarafından bildirilen etik standartlar sunulmuştur.

Kanada Yoğun Bakım Hemşireleri Derneği (Canadian Association of Critical Care Nurses-CACCN) Etik Standartları

Yoğun bakım hemşireliği, hasta ve aile merkezli bir bakım modeli içinde yaşamı tehdit eden sağlık krizleri yaşayan savunmasız hastalara bakım vermek için var olan bir uzmanlık alanıdır. Yoğun bakım hemşireliği standartları, yoğun bakım hemşireliği uygulamalarına ilişkin ulaşılabilir beklentilerdir (CACCN, 2017).

Yoğun bakım hemşiresi;

- Tüm hastalara güvenli, şefkatli, yetkin ve etik bakım sağlamak için yeterli düzeyde bilgili ve yetenekli kritik bakım hemşiresi personelinin olmasını savunur.
- Etik açıdan karmaşık durumlara rehberlik etmek ve etkili baş etme stratejilerini ve olası çözümleri teşvik etmek için uygun kaynaklara erişir.
- Profesyonel, yasal, etik ve yoğun bakım standartlarını uygulamaya dahil eder (CACCN, 2017).

Ontario Yoğun Bakım Hemşireliği (Critical Care Nursing in Ontario) Etik Standartları

Ontario Yoğun Bakım Hemşireliği Etik Standartları, Ontario Hemşireler Koleji'nin ve Kanada Yoğun Bakım Hemşireleri Derneği'nin Hemşirelik Uygulama Standartları'na dayanmaktadır. 2018 yılında güncellenen beş standarttan ilki "*mesleki davranış ve etik*" kategorisidir.

Hemşire;

- Profesyonel, yasal, etik ve yoğun bakım standartlarını uygulamaya dahil eder.
- Hasta ve aile merkezli bakım uygular, hasta ve ailelerini bakıma dahil etmeye odaklanır.
- Hasta ve aile mahremiyetini ortamın sınırları dahilinde sağlar.
- Olası risk faktörlerini belirleyerek bir güvenlik kültürü oluşturur. Hataları, eksiklikleri ve olayları derhal bildirir.
- Verileri kaydeder ve ilgili kurumlara bildirir.
- Kılavuzlara bağlı kalarak potansiyel organ ve doku donörlerini tanımlar.
- Yoğun bakım ortamında profesyoneller arası ekip üyelerini etkileyen çevresel, fiziksel ve psikososyal stres faktörlerine zamanında müdahale eder.

- Yoğun bakım hemşireliği araştırmalarına katılır ve araştırma bulgularını gerektiğinde uygulamaya dahil eder.
- Yoğun bakım hemşireliği uygulaması ile diğer sağlık personellerinin yoğun bakım uygulamaları arasındaki sınırları bilir.
- Hasta ve aileleri ile profesyonel ilişkiler geliştirir ve sürdürür.
- Ekip üyelerine saygılı davranarak profesyonel ilişkiler geliştirir ve sürdürür. Ekip işleyişine olumlu katkıda bulunur.
- Birim bazlı performans verilerinin farkındadır ve kalite iyileştirme planları ile ilgili iyileştirme faaliyetlerine katılır (Critical Care Nursing in Ontario, 2018).

Kanada Nöroloji Hemşireleri Derneği (Canadian Association of Neuroscience Nurses-CANN) Etik Standartları

Nöroloji hemşireliği, sinir sistemi işlev bozukluğu olan veya risk altında olan bireylerin bakımından sorumlu olduğu bir alandır. Nöroloji hemşiresi; bilinç, biliş, iletişim, motor, duyuşal, otonomik işlevler ve cinsellikteki değişiklikleri içerebilen sinir sistemi disfonksiyonlarına bağlı olarak biyolojik, psikolojik, sosyal ve ruhsal değişikliklere sahip bireye, aileye, topluluğa ve topluma yaşam boyu bakım sağlar (CANN, 2022).

Kanada Nöroloji Hemşireleri Derneği'nin 2008 yılı uygulama standartları içinde etik uygulama da yer almaktadır. Belirlenen etik standartlar, etik uygulamaların toplum hizmetinde kullanılmasını sağlamaktadır. Hemşireler, CANN etik standartlarında belirlenen ilkeleri uygulayarak profesyonel yargılarda ve uygulama kararlarında yeterlilik gösterir. CANN güvenli, yetkin ve etik bakım; sağlık ve esenlik; seçim; insan onuru; gizlilik; adalet; hesap verebilirlik; kaliteli uygulama ortamları olarak sekiz ilke belirlemiştir (CANN, 2008).

Etik standartlara göre hemşire;

- Birçok kaynaktan gelen bilgileri kullanır.
- Klinik karar verebilmek için kritik araştırma süreçlerine dahil olur.
- Hastalar ve sağlık ekibi üyeleri ile saygıya dayalı, terapötik ve kültürel açıdan güvenli ilişkiler kurar.
- Saygılı, işbirlikçi, terapötik ilişkiler kurar ve profesyonelliği sürdürür.
- Yasal düzenleyiciler ile uyum gösteren nöroloji hemşireliği uygulamasının önemini kabul eder.
- Gelişimini ve yetkinliğini sürekli sürdürür.

- Nöroloji hemşireliğine yönelik eğitim ve sertifika programlarını takip eder (CANN, 2008).

Avustralya Nöroloji Hemşireleri Derneği (Australasian Neuroscience Nurses' Association-ANNA) Etik Standartları

Avustralya Nöroloji Hemşireleri Derneği tarafından 2013 yılında güncellenen mesleki standartlar, nöroloji hemşireliği uygulamalarında hemşirelerin gelişimleri için rehber görevi görmektedir. Sekiz profesyonel standarttan oluşan rehberde etik standartlar da belirlenmiştir (ANNA, 2013).

Belirlenen etik standartlar, uygulamanın adalet, özerklik, yararlılık, zarar vermeme, mahremiyet ve onur gibi etik ilkelerle desteklenmesi gereken yolları ifade etmektedir. Buna göre hemşire, nöroloji hemşireliği uygulamalarını etik olarak gerçekleştirebilecek şekilde yürütür (ANNA, 2013).

Hemşire;

- Nöroloji hemşireliğini etkileyen çağdaş etik konularını önemser. Örneğin; tedavinin geri çekilmesi, canlandırma, kalıcı bitkisel durumdaki bireyler için bakım sorunları.
- Mesleki etik ve davranış kurallarına uygun uygulamalarda bulunur. Hasta haklarını, özerkliğini, mahremiyetini ve onurunu koruyacak şekilde bakım sunar. Örneğin; hastanın rıza verme durumunu değerlendirir, tüm bakım ve/veya araştırma faaliyetlerinden önce bilgilendirilmiş onamının alınmasını sağlar.
- Hemşirelik uygulamalarını hasta çeşitliliğine duyarlı olarak, yargılayıcı ve ayrımcı olmayacak şekilde gerçekleştirir.
- Etik çerçeveyi yansıtan davranışlar sergiler.
- Etik karar verme için mevcut kaynakları bilir. Örneğin; görüşlerin ve sorunların paylaşılmasını sağlamak amacıyla aile üyeleri ile toplantı yapar.
- İnsan haklarının korunmasına yönelik etik yönergelere uygun olarak onaylanmış araştırmaları üstlenir ve bunlara katılım gösterir (ANNA, 2013).

Amerika Nefroloji Hemşireleri Derneği (American Nephrology Nurses Association-ANNA) Etik Standartları

Nefroloji hemşireliği, böbrek hastalığı olan bireylerin sağlık ve esenliklerinin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik bir uzmanlık alanıdır. Bu hedeflere, hastalıkların önlenmesi, tedavisi; hasta, aile ve toplum savunuculuğu yoluyla acının hafifletilmesi ile ulaşılır. Akut ve kronik böbrek hastalığının önemli

bir sağlık sorunu olarak kabul edilmesi, nefroloji hemşireliğinin bir uzmanlık dalı olarak kabul edilmesine yol açmıştır. ANA, nefrolojiyi 2005 yılında bir hemşirelik uzmanlığı olarak resmen tanımıştır. Bu nedenle ANNA, böbrek hastalığı olan bireylere bakım sunarken veya denetlerken nefroloji hemşirelerine kanıta dayalı güncel rehberlik sağlamak için “Nefroloji Hemşireliği Kapsamı ve Uygulama Standartları”nı güncellemiştir. Etik standartlar, 2015 yılında ANA tarafından belirlenen dokuz etik kodlara bağlı kalınarak belirlenmiştir (Gomez ve ark., 2017).

Nefroloji hemşiresi;

- Nefroloji bakımı alan bireylerin doğasında var olan onur, değer ve niteliklerine şefkat ve saygı göstererek uygulamalarını gerçekleştirir.
- Birincil olarak hastasına bağlılığı vardır.
- Nefroloji hastasının haklarını, sağlığını ve güvenliğini destekler, savunur ve korur.
- Hemşirelik uygulamaları için yetkiye, hesap verilebilirlik ve sorumluluğa sahiptir. Sağlığı geliştirme ve optimal böbrek replasmanı bakımını sağlama yükümlülüğü ile tutarlı adımlar atar.
- Nefroloji uzmanlığı kapsamında kişisel ve mesleki gelişimini sürdürme sorumluluğunu üstlenir.
- Bireysel ve kolektif bir çabayla güvenli, kaliteli böbrek replasmanı tedavisi bakımına olanak sağlayan çalışma koşullarının etik açıdan düzenini sağlar, sürdürür ve geliştirir.
- Tüm rollerde ve ortamlarda nefroloji hemşireliğinin bilimsel olarak gelişmesine, böbrek replasman tedavisi ile ilgili hemşirelik ve sağlık politikasının oluşturulmasına katkı sağlayarak mesleğini ilerletir.
- İnsan haklarını korumak, sağlık diplomasini geliştirmek ve böbrek replasman tedavisi bakımında sağlık eşitsizliklerini azaltmak için diğer sağlık profesyonelleri ve halk ile işbirliği yapar.
- Mesleki organizasyonlar aracılığı ile nefroloji hemşireliği değerlerini ifade eder, sosyal adalet ilkelerini, nefroloji hemşireliği ve böbrek replasman bakımını, sağlık politikasına entegre eder (Gomez ve ark., 2017).

Kanada Nefroloji Hemşireleri ve Teknoloji Uzmanları Derneği (Canadian Association of Nephrology Nurses and Technologists-CANNT) Etik Standartlar

Nefroloji hemşireleri; sağlık sisteminde, teknolojiye ve toplumsal değerlerde gelişen değişiklikler nedeniyle günlük uygulamalarında etik

ikilemler, çatışmalar yaşamakta, ahlaki sıkıntı ile karşılaşmaktadırlar. Bu durumlarda amaç, uygulanabilir alternatifler hakkında iyi bir karar vermektir. Bu da etik ilkeler, profesyonel normlar, kurumsal politikalar ve yasal örnekler ile mümkündür (CANNT, 2014).

Kanada Nefroloji Hemşireleri ve Teknoloji Uzmanları Derneği tarafından 2014 yılında güncellenen “Nefroloji Hemşireliği Standartları ve Uygulama Önerileri” kapsamında etik standartlar da yer almaktadır.

Nefroloji hemşiresi;

- Adını, ünvanını ve rolünü açık ve doğru bir şekilde sunar, hemşirelik mesleğine saygı gösterilecek uygun davranışlarda bulunur.
- Yasanın getirdiği yükümlülükler ve uygulama standartları çerçevesinde hastanın isteklerini dinleyerek, anlayarak, değerlerine saygı duyarak, istek ve gereksinimlerini takip ederek hemşirelik bakımı sunar.
- Hasta onurunu koruyan bakım sağlar.
- Mesleğinde dürüstlük ve bütünlük gösterir.
- Hasta mahremiyetini korur.
- Hastanın bilgilendirilmesi, bilinçli karar verme hakkının tanınması, kararlarına saygı gösterilmesi konusunda destekleyici rol oynar.
- Sağlık ekibinin diğer üyelerinin katkılarını tanıyarak, saygılı iletişimi teşvik eder ve sürdürür.
- Hasta gereksinimlerine göre adil kaynak dağılımını sağlar.
- Hemşirelik uygulamalarında kendi değerlerinin, inançlarının ve deneyimlerinin etkisini belirler.
- Etik kaygıları ve sorunları tanımlar, belirler ve önlemek için ilgili kişi veya kuruluşlara danışarak çözüme kavuşturmada rol oynar.
- Hemşire-hasta ilişkisini uygun şekilde başlatır, sürdürür ve sonlandırır (CANNT, 2014).

Gastroenteroloji Hemşireleri ve Ortakları Derneği (Society Of Gastroenterology Nurses and Associates-SGNA) Etik Standartlar

Gastroenteroloji hemşiresi; gastroenteroloji, hepatoloji ve/veya endoskopi alanında görevli hemşireleri ifade etmektedir. Gastroenteroloji ve endoskopi hemşireliğine uygun bilgi ve beceri kazanmasını isteyen SGNA, 2014 yılında “Klinik Hemşirelik Uygulama Standartları ve Rol Tanımlamaları”nı belirlemiştir. Gastroenteroloji ve/veya endoskopi alanında görevli hemşireler için oluşturulan mesleki performans standartlarının ilki etik standartlardır. Bu standartlara göre hemşire;

- Uygulamaya rehberlik etmek için etik kodları kullanır.
- Hasta gizliliğini korur.
- Hasta savunucusu olarak hizmet eder. Hastaya kendi kendini savunma becerileri kazandırır ve bilinçli karar verme konusunda yardımcı olur.
- Hasta özerkliğini, onurunu, haklarını, değerlerini ve inançlarını koruyacak şekilde bakım sunar.
- Etik dışı veya uygunsuz davranışlara müdahale eder.
- Adil hasta bakımını savunur.
- Kişinin yetkin olmadığını bildiği mesleki sorumluluklarını kabul etmez veya yerine getirmez (SGNA, 2014).

Kanada Gastroenteroloji Hemşireleri ve Toplulukları Derneği (Canadian Society of Gastroenterology Nurses and Associates-CSGNA) Etik Standartlar

Gastroenteroloji hemşireliği için 2011 yılında güncellenen uygulama standartlarının içinde "Mesleki Sorumluluk ve Hesap Verebilirlik" başlığı altında gastroenteroloji hemşirelerinin çalışma ortamında etik kodlara uymak zorunda oldukları ifade edilmektedir.

Gastroenteroloji hemşiresi;

- Bireyin gizlilik, mahremiyet, inanç ve değerler gibi haklarını korur. Gastroenteroloji hastaları sıklıkla vücut fonksiyonlarında değişiklik yaşamaktadır. Gastrointestinal sistem disfonksiyonu hasta için anksiyete kaynağı olabilir. Hemşirenin hasta mahremiyetini sağlaması hastanın kaygı düzeyini azaltmada önemlidir.
- Bakımın niteliğini temsil eder.
- Hemşirelik uygulamalarını ve mesleki davranış standartlarını hemşire birliklerinin belirlediği şekilde sürdürür.
- Gastroenteroloji uzmanlığında aktif olarak gelişim fırsatları arar (CSGNA, 2012).

Onkolojide Yol Gösterici Hemşirelerin Etik Standartları

Onkoloji Hemşireliği Topluluğu (Oncology Nursing Society-ONS), Onkoloji Sosyal Hizmet Derneği (Association of Oncology Social Work), Pediatrik Hematoloji/Onkoloji Hemşireleri Derneği ve diğer kuruluş ve çalışma grupları ile hazırlanmış olan "Mesleki Uygulamanın Onkoloji Yol Gösterici Standartları-Oncology Navigation Standards of Professional Practice" ile etik standartlarının da yer aldığı 19 standart belirlenmiştir (Franklin ve ark., 2022).

Standartlarda ifade edilen yol gösterici onkoloji hemşiresi, sağlık sistemi engellerinin üstesinden gelinmesine yardımcı olmak için hastalara, ailelere ve bakım vericilere bireysel yardım sunan, onkolojiye özgü klinik bilgiye sahip profesyonel bir hemşiredir (Christensen ve Cantril, 2020; ONS, 2017).

Yol gösterici onkoloji hemşiresi için belirlenen etik standartlar şu şekildedir:

Hastaya karşı etik sorumluluk:

- Her insanın doğasında var olan birey onuruna, değerlerine ve eşsiz niteliklerine karşı şefkat, saygı ve empati ile uygulamalar yapılmalıdır.
- Hastaya karşı primer bağlılık ile müdahalelerde bulunulmalıdır.
- Hastanın hakları, sağlığı ve güvenliği teşvik edilmeli, savunulmalı ve korunmalıdır.

Sınırlar:

- Hastaya primer bağlılık gösterilmelidir.
- Hastalara karşı anlaşılır, uygun ve kültürel olarak hassas sınırlar ile bağlı kalınmalıdır.
- Eğitim, öğretim ve kapsam sınırları içinde çalışılmalıdır.

Yeterlilik:

- Eğitim, öğretim, sertifika, danışmanlık, denetim ve/veya diğer ilgili mesleki deneyim sınırları dahilinde hizmet sağlanmalıdır.
- Kanseri, sağlık sistemlerini, ulusal ve toplumsal kaynakları ve hastaları desteklemek ve onlara yardımcı olmak için kanser sürecindeki bakım hizmetlerine nasıl erişecekleri konusunda yol gösterici olunmalıdır.

Çıkar çatışması:

- Profesyonel karar verici yetkisini kullanarak hastalara zarar vermemek için çıkar çatışmalarına ve ikili ilişkilere karşı tetikte olmalı ve bunlardan kaçınmalıdır.
- Olası veya tanımlanmış çıkar çatışmaları konusunda amirlerine danışarak hastaları bilgilendirmeli ve sorunu hastaların çıkarlarını koruyacak ve geliştirecek şekilde çözmek için adımlar atmalıdır.

Mahremiyet ve gizlilik:

- Mesleğinin etik ilkelerine bağlılığını ve ilgili yasa, politika ve yönetmeliklere uygunluğunu göstermelidir.
- Hastaların mahremiyet haklarına saygı göstermeli ve korumalıdır.
- Mesleki yetkinliklerinin bir parçası olarak erişebildikleri özel hasta bilgilerine karşı gizlilik standartları uygulanmalıdır.
- Hastaya veya diğer bireylere yönelik ciddi, öngörülebilir ve olası zararları önlemek için özel

bilgilerin ne zaman açıklanması gerektiğini bilmelidir (Franklin ve ark., 2022).

Kanada Onkoloji Hemşireleri Derneği (Canadian Association of Nurses in Oncology-CANO) Uzman Onkoloji Hemşireleri İçin Uygulama Standartları ve Yeterlilikler

Meslek birliğinde belirlenen etik ve uygulama standartlarını karşılaması beklenen onkoloji hemşireleri için oluşturulan bakım standartlarında kanserli bireyler ve ailelerinin profesyonel, etik ilkeler ve yasal gereklilikler doğrultusunda bakım alma hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir (CANO, 2006). Uygulama standartlarında etik ile ilişkili onkoloji hemşiresinin rolü;

- Bireylerin ve ailelerin haklarını korur.
- Eleştirel düşünme yetisine sahiptir.
- Potansiyel etik sorunları belirlemek için kanser bakımına yönelik girişimleri eleştirel bir şekilde analiz eder.
- Etik karar vererek yargıya varır.
- Kanıta dayalı en iyi bilgiyi uygulama ile bütünleştirir.
- Kurumsal politikalar onkoloji hastalarının ihtiyaçlarını karşılamadığında değişiklikleri savunur.
- Bireyin ve/veya ailenin karar verme süreçlerini desteklemek için etik bir çerçeve sağlar. Kaynaklara erişim konusunda yardımcı olur.
- Ahlaki ve etik ikilemi tanımlar ve sorunların çözümüne rehberlik eder.
- Kanser bakımını destekleyen ve onkoloji hemşireliğini ilerleten profesyonel dernek ve kuruluşlara aktif olarak katılır (CANO, 2006).

Kanser deneyimi doğruyu söyleme, bilgi sağlama, ağrı tedavisi ve planlanan tedaviye ilişkin karar verme gibi etik ilkelerin sorgulandığı durumları içerebilmektedir. Onkoloji hemşiresinin, hasta ve ailesine ahlaki ve etik bakım verebilmesi için mesleki bilgi ve becerileri kadar etik bilgi ve becerisine de sahip olması gerekmektedir (Baysal ve ark., 2019).

Sonuç

Hemşirelik hizmetleri hasta bakımı uygulamalarının sunumu sırasında birçok konuda kararlar vermeyi gerektirmektedir. Bu kararların etik ilke ve değerlere göre verilmesi oldukça önemlidir. Sanat ve bilimin bütünleştiği hemşirelik bakımında 'etik' temel değerlerden biridir. Etik ilkeler ve kodlar aracılığı ile hemşirenin kendisinin ve mesleğinin gelişimine dair sorumlulukları belirlenmektedir. Hemşirelikte uzmanlık alanlarına özgü uygulama ve etik standartlar; hemşirenin görev tanımına netlik kazandırarak bilinçli ve etik karar

vermelerini ve hastaların çok daha kaliteli hemşirelik hizmeti almalarını sağlayacaktır.

Ülkemizde THD'nin benimsemiş olduğu hemşireler için etik ilke ve sorumluluklar dışında uzmanlık alanlarına yönelik bir kodlar ve standartlar bilgisi yoktur. Her ne kadar iç hastalıkları hemşireliğinin alt uzmanlık alanları hemşirelik yönetmeliğinde tanımlanmış olsa da bu alt uzmanlık alanlarının günümüz koşullarına göre revize edilmesi ve buna ilişkin standartların belirlenmesi de oldukça önemlidir. Bu bağlamda iç hastalıkları hemşireleri için alt uzmanlık alanları ile ilgili etik kodlar ve standartlara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın giderilmesi hasta, aile ve toplum bakımı hizmetlerinin daha bilimsel şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda ülkemizde de hemşirelikte uzmanlık alanlarının ayrıntılı görev tanımları, hemşirelik kodları, uygulama ve etik standartlarının belirlenmesi önerilmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü/Ethics Committee Approval:

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: HA; Tasarım: TK, HA; Danışmanlık: HA; Veri toplama ve/veya Veri İşleme:-; Analiz ve/veya Yorum: - ; Kaynak tarama: TK; Makalenin Yazımı: TK; Eleştirel inceleme: HA.

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Dünya'da iç hastalıkları hemşireliği alt uzmanlık alanlarının uygulamalarında kullanılan etik standartlara dikkat çekmektedir.

- Hemşirelikte araştırmacılara ve sağlık profesyonellerine rehber olacağı düşünülmektedir.

- Ülkemizde hemşirelikte uzmanlık alanlarına ilişkin etik standartların oluşturulmasına yönelik farkındalık oluşturmaktadır.

Kaynaklar

American Hospital Association (AHA) (1992). A patient's bill of rights. Erişim tarihi: 28.05. 2023, <https://www.americanpatient.org/aha-patients-bill-of-rights/>

American Nurses Association (ANA) (2015). Code of Ethics for Nurses ith Interpretive Statements. Erişim tarihi: 01.06.2023, <https://www.nursingworld.org/practice-policy/nursing-excellence/ethics/code-of-ethics-for-nurses/>

- American Nurses Association (ANA) (2021). Nursing Scope and Standards of Practice. 4 th. edition. Erişim tarihi: 01.06.2023, <https://www.nursingworld.org/nurses-books/nursing-scope-and-standards-of-practice-4th-edit/>
- Arslantaş H. (2015). Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinde etik konular, kodlar ve standartlar. Journal of Psychiatric Nursing, 6(1), 47-56. <http://dx.doi.org/10.5505/phd.2015.18209>
- Australasian Neuroscience Nurses Association (ANNA) (2013). Professional Standards for Neuroscience Nurses. Erişim tarihi: 01.06.2023, <https://www.anna.asn.au/wp-content/uploads/2011/09/ANNA-Professional-Standards-Sep-2013.pdf>
- Baysal E, Sarı D, Erdem H. (2019). Onkoloji hemşirelerinin etik karar verme düzeyleri. Hemşirelik Etiği, 26(7-8), 2204-2212.
- British Columbia College of Nurses and Midwives (BCCNM) (2020). Licenced Practical Nurses Professional Standards. Erişim tarihi: 28.05.2023, https://www.bccnm.ca/Documents/standards_practice_e/lpn/LPN_ProfessionalStandards.pdf
- Canadian Association of Critical Care Nurses (CACCN) (2017). Standards for Critical Care Nursing Practice. Erişim tarihi: 02.06.2023, <https://caccn.ca/wp-content/uploads/2019/05/STCACCN-2017-Standards-5th-Ed.pdf>
- Canadian Association of Nephrology Nurses and Technologists (CANNT) (2014). Nephrology Nursing Standards and Practice Recommendations. Erişim tarihi: 05.06.2023, https://www.researchgate.net/publication/269693028_Canadian_Association_of_Nephrology_Nurses_and_Technologists_Nephrology_Nursing_Standards_and_Practice_Recommendation_s/citations
- Canadian Association of Neuroscience Nurses (CANN) (2008). Standards of Practice for Neuroscience Nurses. Erişim tarihi: 05.06.2023, <https://static1.squarespace.com/static/5b040dc88fed6691b16e17/t/5c33e33dcd836664390ebb16/1546904385460/CANNstandardspractice.pdf>
- Canadian Association of Neuroscience Nurses (CANN) (2022). Standards of Practice for Neuroscience Nurses. Erişim tarihi: 05.06.2023, <https://static1.squarespace.com/static/5b040dc88fed6691b16e17/t/62ad7e97c23413638334556a/1655537304352/CJN+N++Standards+of+Practice+EN.pdf>
- Canadian Association of Nurses in Oncology (CANO) (2006). Practice Standards and Competencies for the Specialized Oncology Nurse. Erişim tarihi: 29.05.2023, https://cdn.ymaws.com/www.cano-ocio.ca/resource/resmgr/standards/CONEP_Standard_s2006September.pdf
- Canadian Nurses Association (CNA) (2017). Code of Ethics for Registered Nurses. Erişim tarihi: 28.05.2023, <https://www.cna-aiic.ca/en/nursing/regulated-nursing-in-canada/nursing-ethics>
- Canadian Society of Gastroenterology Nurses and Associates (CSGNA) (2012). Standards for Gastroenterology Nursing Practice. Erişim tarihi: 10.06.2023, https://csgna.com/wp-content/uploads/2018/01/FINAL_Standards_CSGNA_March_12_2012.pdf
- Cevizci, A. (2008). Etiğe Giriş. İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- Christensen, D., Cantril, C. (2020). Oncology Nurse Navigation: Delivering Patient-Centered Care Across the Continuum. 2 nd.edition, Pittsburg, PA: Oncology Nursing Society.
- Critical Care Services Ontario (CCSO) (2018). Practice Standards for Critical Care Nursing in Ontario. Erişim tarihi: 10.06.2023, <https://criticalcareontario.ca/wp-content/uploads/2020/10/2018-Practice-Standards-for-Critical-Care-Nursing-in-Ontario-English-Final.pdf>
- Dinç, L. (2009). Hemşirelik ve Etik Tıp Etiğinden Biyoetiğe. 1. Baskı, Ankara, Biyoetik Derneği, s. 45-51.
- Ecevit Alpar, Ş., Bahçecik, N., Karabacak, Ü. (2013). Çağdaş Hemşirelikte Etik. 3. Baskı, İstanbul, Tıp Kitabevi, s. 24-47.
- Franklin E, Burke S, Dean M, Johnston D, Nevidjon B, Booth LS. (2022). Oncology navigation standards of professional practice. Clinical Journal of Oncology Nursing, 26(3), 1-12.
- GALLUP Honesty/Ethics in Professions (2022). Erişim tarihi: 11.06.2023. <https://news.gallup.com/poll/1654/honesty-ethics-professions.aspx>
- Gomez NJ, Castner D, Hain D. (2017). Nephrology nursing scope and standards of practice: Integration into clinical practice. Nephrology Nursing Journal, 44(1), 19-26.
- International Council of Nurses (ICN) (2021). Code of Ethics for Nurses. Erişim tarihi: 28.05.2023, https://www.icn.ch/sites/default/files/2023-06/ICN_Code-of-Ethics_EN_Web.pdf
- Koç A, Tayaz E, Ceylan E. (2020). İç hastalıkları hemşireliği doktora programının önemi ve Türkiye'deki durum analizi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1, 144-152.
- Miracle VA. (2009). National nurses week and the Nightingale pledge. Dimensions of Critical Care Nursing, 28(3), 145-146. <https://doi.org/10.1097/dcc.0b013e31819aef4e>
- Oncology Nursing Society (ONS) (2017). Oncology Nurse Navigator Care Competencies. Erişim tarihi: 11.06.2023, https://www.ons.org/sites/default/files/2017-05/2017_Oncology_Nurse_Navigator_Compentencies.pdf
- Özsoy S, Dönmez R. (2017). Hemşirelik mesleğinin ilk etik kodları: Geçmişten günümüze hemşirelik andı. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 33(1), 91-102.

- Pınar Bölüktaş R, Özer Z, Yıldırım D. (2018). Uluslararası hemşirelik andının mesleki değerler açısından incelenmesi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi, 6(13), 83-98.
- Shahriari M, Mohammadi E, Abbaszadeh A, Bahrami M. (2013). Nursing ethical values and definitions: A literature review. Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research, 18(1), 1-8.
- Society of Gastroenterology Nurses and Associates (SGNA) (2014). Standards of Clinical Nursing Practice and Role Delineations. Erişim tarihi: 06.06.2023, https://www.sgna.org/Portals/0/Education/PDF/Standards-Guidelines/SGNA_StandardsofclinicalNursingPractice_2014_Final.pdf
- Şentürk, SE. (2012). Meslek olarak hemşirelik ve hemşirelikte etik ilkeler. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi.
- Tuna Oran N, Yüksel E. (2015). Kültürlerarası hemşirelik ve etik. Türkiye Klinikleri Public Health Nursing-Special Topics, 1(3), 7-13.
- Türk Dil Kurumu (TDK). Etik. Erişim tarihi: 10.06.2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Hemşireler Derneği (THD) (2009). Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar. Erişim tarihi: 01.06.2023, <https://www.thder.org.tr/uploads/files/hemsire-brosur.pdf>